

Analytický pohľad na finančné hospodárenie a výkonnosť MSP na Slovensku a v EÚ

Ing. Jaroslav Korečko, PhD.*

Prešovská univerzita v Prešove, Fakulta manažmentu, ekonomiky a obchodu

Katedra financií, účtovníctva a matematických metód

Konštantínova 16, 080 01 Prešov, Slovakia, EU

jaroslav.korecko@unipo.sk

Ing. Ján Vravec, PhD.

Prešovská univerzita v Prešove, Fakulta manažmentu, ekonomiky a obchodu

Katedra financií, účtovníctva a matematických metód

Konštantínova 16, 080 01 Prešov, Slovakia, EU

jan.vravec@unipo.sk

Abstrakt

Príspevok sa venuje veľmi aktuálnej problematike finančného hospodárenia a výkonnosti MSP na Slovensku a v Európskej únii. Význam malých a stredných podnikov v súčasných ekonomicko-sociálnych podmienkach na Slovensku kontinuálne rastie. Finančné hospodárenie a celková výkonnosť malých a stredných podnikov je významným faktorom hospodárskeho rozvoja a z hľadiska rozvoja národnej ekonomiky pôsobí ako stabilizujúci faktor. Základným prvkom úspešného rozvoja podnikania vo fungujúcom trhovom hospodárstve je podnikateľská činnosť, ktorá vytvára hodnoty, finančné zdroje a pracovné príležitosti. Vychádzajúc z najznámejších autorov, je možné podnikanie charakterizovať ako cieľavedomú ľudskú aktivitu, ktorá sa orientuje na dosahovanie ziskovosti, na rast hodnoty podniku a uspokojovanie potrieb zákazníkov.

V krajinách východnej a strednej Európy postupne preberá na seba sektor malých a stredných podnikov čoraz významnejší podiel a ich výkonnosť je veľmi dôležitá pre jednotlivé národné ekonomiky. Z tohto dôvodu je finančné hospodárenie a výkonnosť MSP veľmi dôležité analyzovať z rôznych hľadísk, pretože ide o kľúčové indikátory ich úspešnosti. Vo všeobecnosti je pojem výkonnosť podniku interpretovaný v súvislosti s vymedzením samotnej podstaty existencie podniku v tržnom prostredí, jeho úspešnosti a jeho schopnosti rozvoja do budúcnosti. Úspešnosť podniku je možné zadefinovať ako mieru naplnenia ekonomických a finančných cieľov, ktoré priamo determinujú rast trhovej hodnoty podnikateľského subjektu.

Kľúčové slová

Podniková výkonnosť, malé a stredné podniky, zamestnanosť.

Informácia

Tento príspevok je jedným z čiastkových výstupov v súčasnosti riešeného vedecko-výskumného grantu VEGA: č. 1/0449/24 – "Návrh integrovaného systému merania udržateľnej výkonnosti podnikov v ére digitalizácie".

1. Úvod do problematiky

Problematika finančného hospodárenia a výkonnosti MSP je nanajvýš aktuálna a vyžaduje si patričnú pozornosť výskumníkov a analytikov, akademickej obce, aj odborníkov z hospodárskej praxe. Hodnotenie hospodárnosti a výkonnosti MSP si v prvom rade vyžaduje kvalitnú diagnostiku, implementáciu rôznych modelov a metód, ako aj patričné ukazovatele a indikátory. Identifikácia a použitie správnych indikátorov a ukazovateľov finančnej hospodárnosti a výkonnosti je veľmi dôležité pre zabezpečenie optimálneho manažmentu, fungovania a ziskovosti MSP nie len na Slovensku.

Finančné hospodárenie a výkonnosť MSP sa v dynamickom a konkurenčnom trhovom prostredí dostáva do pozornosti rôznych subjektov. V súčasnej modernej trhovej ekonomike kontinuálne dochádza k vzniku, transformácii, fúziám a bankrotom veľkého počtu MSP. V tom istom období finančné inštitúcie sprísňujú svoje pravidlá a podmienky pre poskytovanie úverov a kapitálu, investori do cenných papierov, či startupov realizujú svoje investície s veľkou mierou obozretnosti, vlastníci podnikov sú citliví na rôzne informácie od manažérov a analytikov. MSP sa často analyzujú a hodnotia z rôznych uhlov pohľadu na ich činnosti. Finančné zdravie podnikov je determinované najmä ich hospodárnosťou a výkonnosťou.

Teoretické názory expertov aj hospodárska prax jednoznačne preukázali skutočnosť, že najbežnejšími a najvyužívanejšími metódami pre hodnotenie finančnej a ekonomickej výkonnosti MSP sú fundamentálna a technická analýza, ktoré hodnotia podniky z ekonomického a finančného hľadiska na základe podrobnej štúdie podnikového okolia, finančného hospodárenia a analýzy účtovných výkazov.

- **Fundamentálna analýza MSP** preferuje všetky makroekonomické a mikroekonomické faktory, ktoré ovplyvňujú reálnu hodnotu a výkonnosť sledovaného podnikateľského subjektu (napr. vývoj odvetvia, vývoj ziskovosti podniku, likvidita podniku, zadlženosť, výška dividend, miera inflácie, devízové kurzy, úrokové sadzby, ...). Fundamentálna analýza umožňuje odpovedať na základnú otázku, do akej miery výkonnosť a trhovú hodnotu podniku zodpovedá jeho reálnej, tzv. „vnútornej“ hodnote. Hlavnou prekážkou presnej a kvalitnej fundamentálnej analýzy podnikov je často nedostatok kvalitných a overených informácií o hospodárení podnikov.
- **Technická analýza MSP** sa pokúša hľadať odpoveď na otázku, kedy fungujú MSP najhospodárnejšie a najefektívnejšie. Fundamentálna analýza a technická analýza sa navzájom dopĺňajú a predstavujú synergické procesy. Kým fundamentálna analýza sa zaoberá dlhodobým a strednodobým časovým horizontom, technická analýza sa zaoberá krátkodobým časovým horizontom. Zvyčajne na rozdiel od fundamentálnej analýzy, technická analýza nie je odkázaná na informácie o finančno-ekonomickej situácii podnikov, analyzuje prioritne dianie na trhoch. Na základe minulých a súčasných informácií o objemoch transakcií, o realizovaných podnikových výkonoch a pohyboch kurzov podnikových cenných papierov, a hlavne na základe ekonomických informácií sa usiluje identifikovať faktory, ktoré môžu predpovedať vývoj podnikateľského subjektu alebo celkový vývoj trhu.

Medzi najrozšírenejšie ukazovatele na meranie finančnej hospodárnosti a výkonnosti malých a stredných podnikov sa v hospodárskej praxi používajú rôzne finančné ukazovatele a predikčné finančné modely. Tento názor zastáva veľmi široká skupina zahraničných a domácich autorov a odborníkov (Horváthová a Mokrišová, 2014; Ittner a kol., 2003; Kislingerová, 2011, Petřík, 2009; Synek a kol., 2003). Rôzne finančné ukazovatele a rôzne finančné modely predstavujú prvú líniu hodnotenia hospodárnosti a výkonnosti MSP, nie len v podmienkach Slovenska.

2. Základné teoretické východiská hodnotenia výkonnosti MSP

Hodnotenie výkonnosti MSP je významný manažérsky nástroj, ktorý relevantne prispieva ku kvalitnému riadeniu podnikov. Hodnotenie výkonnosti môže byť založené na hodnotení rôznych aspektov podnikateľskej činnosti, ako je napríklad hodnotenie výkonnosti jednotlivých podnikových procesov, hodnotenie výkonnosti pracovníkov, hodnotenie výkonnosti strojov a zariadení, technológií resp. iných faktorov, ktoré determinujú úspešné dosahovanie kľúčových podnikových cieľov. Dôležitým výsledkom hodnotenia výkonnosti musí byť identifikácia ziskových a neziskových podnikových aktivít. Z časového hľadiska môže byť hodnotenie výkonnosti orientované do minulosti – ide o hodnotenie dosiahnutých výsledkov na základe poznania minulosti, no hodnotenie výkonnosti môže byť orientované aj do budúcnosti, dokonca môže viesť až k modifikácii podnikovej stratégie a plánovania.

Meranie finančnej výkonnosti podnikov sa realizuje pomocou štandardných rozdielových a pomerových ukazovateľov finančnej analýzy, ktoré umožňujú sledovať, merať a hodnotiť interné a externé hodnoty finančnej výkonnosti a prijímať efektívne manažérske rozhodnutia. Klasické finančné ukazovatele patria ku generálne prvým meradlám finančnej výkonnosti podnikov. Tieto ukazovatele primárne odrážajú hlavné aktivity podniku v oblastiach likvidity, aktivity, solventnosti, zadlženosti, rentability a investičnej príťažlivosti, v zmysle hodnoty pre investorov (Petřík, 2009).

V súčasnom období prebieha hodnotenie ekonomickej výkonnosti podnikov tromi základnými spôsobmi (Kislingerová, 2011):

- **Hodnotenie súborom finančných ukazovateľov** obvykle z piatich oblastí hodnotenia, a to likvidity, aktivity, kapitálovej štruktúry, rentability a trhovej hodnoty. Tieto skupiny ukazovateľov sú voči sebe nezávislé a tvoria paralelnú sústavu ukazovateľov. Niektoré z týchto ukazovateľov sú kľúčové indikátory výkonnosti – KPI (patria k nim ukazovatele rentability ako napr. ROA, ROE, ROS, ukazovatele likvidity, ukazovatele zadlženosti, ako úrokové krytie, úrokové zaťaženie, ako aj ukazovatele aktivity v podobe obratu majetku, doby obratu záväzkov, doby inkasa pohľadávok a pod.).
- **Hodnotenie pyramidálnym súborom ukazovateľov**, ktoré sú logicky usporiadané do pyramidálnych rozkladov, v ktorých na vrchole je kľúčový vysoko syntetický ukazovateľ, ako napríklad rentabilita majetku - ROA alebo rentabilita vlastného kapitálu - ROE. Najvhodnejším pyramidálnym rozkladom pre slovenské MSP je model INFA, ktorý od seba striktne oddeľuje tvorbu a delenie produkčnej sily podniku. Model naznačuje, že pre meranie a riadenie výkonnosti podniku musí byť jasné vrcholové kritérium a je dôležité, aby existoval systém vhodných meradiel. Manažér musí poznať význam meradiel a ich väzby. Musí riadiť výnosnosť a s ňou spojené riziko ako jeden celok. K tomu nepostačujú iba finančné ukazovatele, ale sú potrebné aj nefinančné ako aj vzájomné väzby medzi nimi.
- **Hodnotenie s využitím jedného agregátneho ukazovateľa**, ktorý je logickou syntézou čiastkových ukazovateľov a iných štatistických údajov do jedného celku. Týchto predikčných finančných modelov je pomerne veľké množstvo a ich celková efektivita kolíše v závislosti od podmienok, odvetvia a kvality implementácie. Predikčné modely sa tiež môžu členiť na bankrotné a bonitné modely. Bankrotné modely predikujú, aká je pravdepodobnosť bankrotu podnikateľského subjektu v najbližších rokoch. Bonitné modely diagnostikujú finančné zdravie podnikov, či sa podnik zaraďuje medzi zdravé alebo finančne ohrozené podniky. Predikčné modely sú efektívnym nástrojom pre MSP predovšetkým v situáciách včasného varovania do budúcnosti.

2.1 Systém hodnotenia výkonnosti

Ak malé a stredné podniky vytvárajú komplexný ekonomicko-sociálny systém, ktorého činnosť je determinovaná vonkajším a vnútorným prostredím, potom aj samotné hodnotenie výkonnosti podniku vyžaduje systémový prístup. Systém hodnotenia výkonnosti MSP má svoje prvky, procesy a výstupy, ktoré sú znázornené na Obrázku 1.

Kvalitná interpretácia výkonnosti podniku predpokladá schopnosť komparácie skúmaného a referenčného javu z hľadiska zadefinovanej škály. Ak tieto predpoklady implementujeme na podniky a podnikateľské činnosti, výkonnosť podniku možno definovať ako spôsob vykonávania podnikateľskej činnosti na základe podobnosti s referenčným rámcom iných podnikateľských subjektov, ktoré vykonávajú podnikateľskú činnosť. Podstatou je tak komparácia skúmaného (analyzovaného) podniku s inými podnikmi na základe vybraných referenčných prvkov a ukazovateľov.

Obrázok 1: Systém hodnotenia výkonnosti

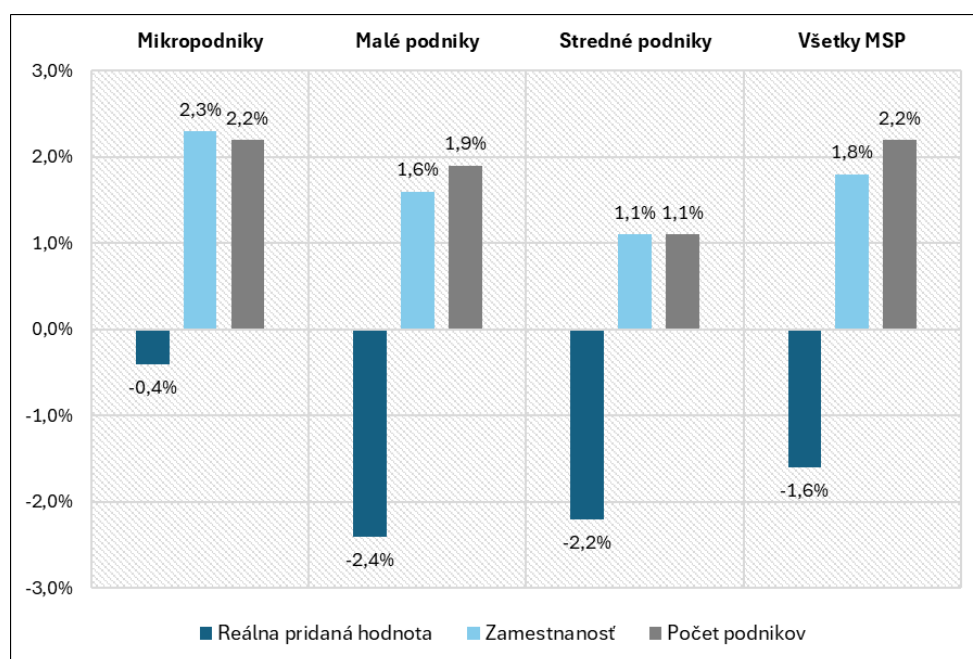
Zdroj: autori

3. Metodológia

Sekundárne údaje získané z databáz Štatistického úradu SR, Európskeho štatistického úradu a ďalších reportov a štúdií inštitúcií zaoberajúcich sa problematikou malých a stredných podnikov poslúžili ako východiská pre analýzu vybraných ukazovateľov v predmetnej oblasti v priestore Slovenska a Európske únie za ostatné roky. Komparácia výsledkov v priestore a čase prináša možnosť sledovania stavu a vývoja indikátorov o MSP.

4. Výsledky a diskusia

Hrubý domáci produkt EÚ-27 sa v roku 2023 zvýšil o 0,5 % v porovnaní s predchádzajúcim rokom. Rast bol zmiernený, najmä v porovnaní s rokmi 2021 (6 %) a 2022 (3,4 %), keď bolo ekonomické oživenie po pandémie stále pomerne intenzívne. Náročná ekonomická situácia plná neistôt i očakávaní v rokoch 2021, 2022 a 2023 sa prirodzene odrazila aj v prístupe malých a stredných podnikov k financovaniu, a teda aj k ich výkonom. Jednou z primárnych výziev bola rastúca inflácia. Zatiaľ čo nominálna pridaná hodnota sa v roku 2023 zvýšila, v reálnych cenách zaznamenala každá veľkostná trieda MSP pokles. Mikropodniky sa javili ako najodolnejšie, v dôsledku ich schopnosti flexibilnejšie reagovať na makroekonomickú situáciu a rýchlejšie sa zotaviť z otrasov v porovnaní s väčšími spoločnosťami. Najvýznamnejší pokles pridanej hodnoty bol zaznamenaný u malých podnikov (-2,4 %), pričom MSP ako celok klesli výraznejšie (-1,6 %) ako to bolo v prípade veľkých podnikov (-1,1 %). Na druhej strane, zamestnanosť si udržala pozitívne tempo rastu. Najväčší rast spomedzi MSP zaznamenali opäť mikropodniky. Napokon, počet podnikov sa zvýšil vo všetkých sledovaných kategóriách, čím pokračoval trend zaznamenaný v roku 2022. (Graf 1)

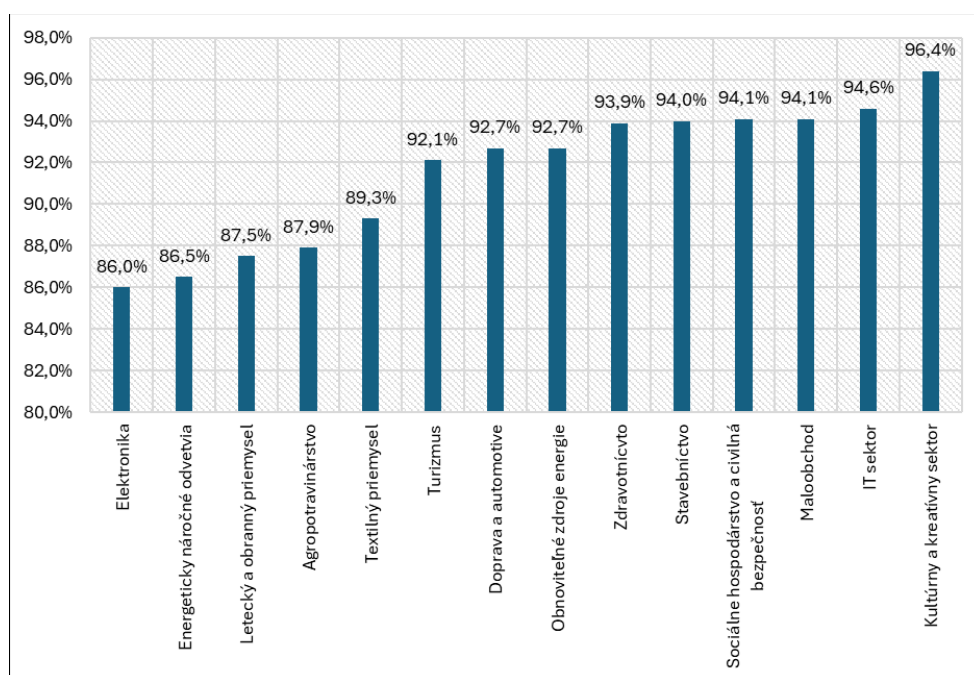

Graf 1: Ročná zmena (%) reálnej pridanej hodnoty, zamestnanosti a počtu MSP v roku 2023 v EÚ-27

Zdroj: autori podľa Annual Report on European SMEs (2024)

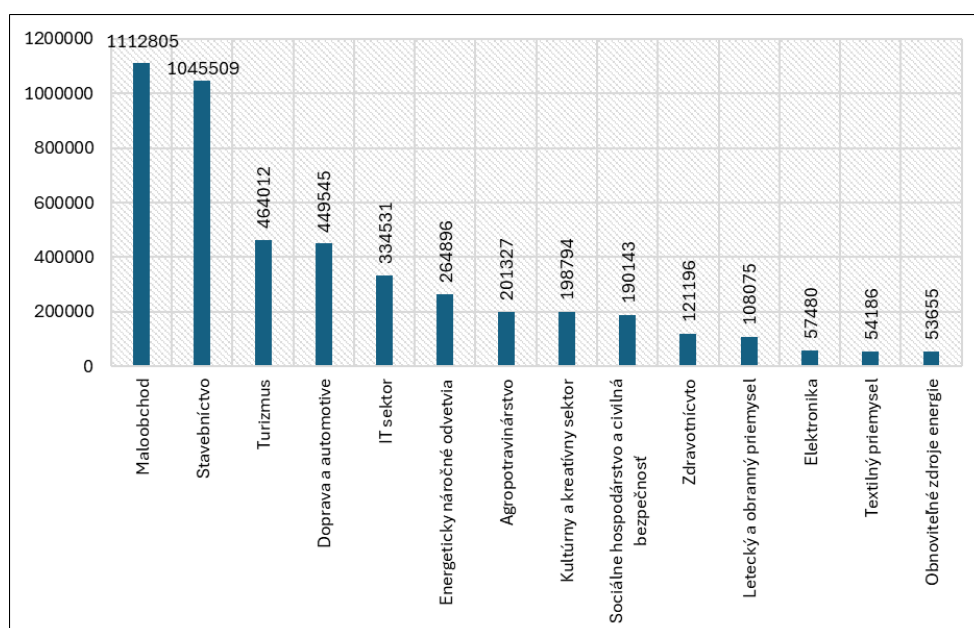
V porovnaní s rokom 2021 možno konštatovať, že zamestnanosť sa z pandémie úplne zotavila a zachovala si v roku 2023 relatívne stabilné tempo zlepšovania. Podobne rástol aj počet mikro, malých a stredných podnikov, ktorý prirodzene súvisí s rastom zamestnanosti.

Pre európsku priemyselnú stratégiu pokroku a napredovania predstavujú MSP kľúčový nástroj inovácií v mnohých sektoroch i celom hospodárstve Únie. Pravidelné monitorovanie vývoja malých a stredných podnikov v rámci 14 sektorov (Graf 2) na ročnej báze, sa stalo nevyhnutným z hľadiska ich významného prínosu vo všetkých kľúčových ukazovateľoch (najmä v zamestnanosti a pridanej hodnote).

Graf 2: Podiel mikropodnikov na počte podnikov v každom zo 14 priemyselných sektorov v roku 2023 v EÚ-27
Zdroj: autori podľa Annual Report on European SMEs (2024)

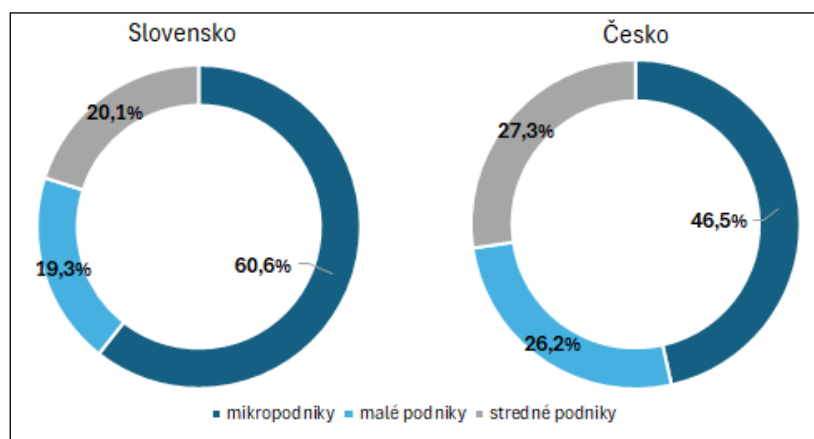
Malé a stredné podniky zohrávajú kľúčovú úlohu v každom priemyselnom ekosystéme a tvoria 99 % podnikov vo všetkých 14 sledovaných oblastiach priemyslu. V rámci MSP predstavujú mikropodniky najväčšiu skupinu s 93 %, ale ich zastúpenie bolo v roku 2023 o niečo nižšie (pod 90 %) v priemyselných sektoroch elektroniky, energeticky náročného priemyslu, leteckého a obranného priemyslu, agropotravinárstva, či textilného priemyslu. Najviac mikropodnikov pôsobilo v roku 2023 v sektore IT a kultúry.

Graf 3: Pridaná hodnota (v miliónoch EUR) MSP podľa sektorov v roku 2023 v EÚ-27
Zdroj: autori podľa Annual Report on European SMEs (2024)

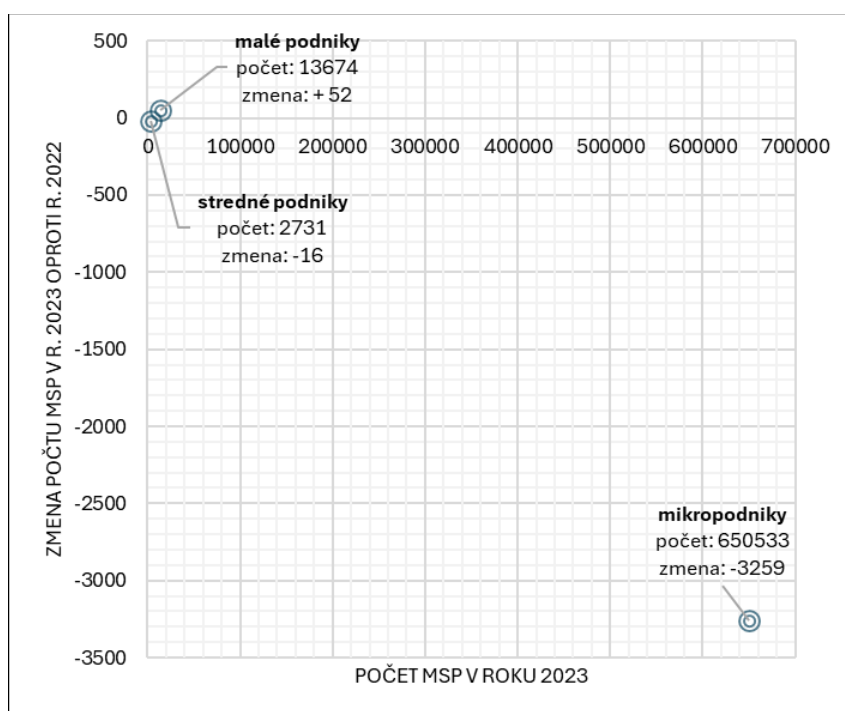
MSP sa aj v roku 2023 stali najväčšími zamestnávateľmi v Európskej únii. Najviac pracovníkov zamestnávali sektory „stavebníctvo“ (približne 20 855 000) a „malobchod“ (približne 19 303 000). Naopak, priemyselné oblasti „obnoviteľných zdrojov energie“ a „elektronika“ patrili medzi najmenšie z hľadiska počtu zamestnaných osôb. Sektory s najväčším počtom zamestnancov vyprodukovali aj najväčší podiel pridanej hodnoty. (Graf 3)

Graf 4 znázorňuje význam MSP v prípade zamestnávania osôb na Slovensku. Viac ako 60 % zamestnaných osôb pracuje v mikropodnikoch, nasledujú stredné a malé podniky. V porovnaní s Českom sú mikropodniky na Slovensku významnejším zamestnávateľom. V súčte sú v Českej republike významnejším zamestnávateľom s väčším podielom malé a stredné podniky.

Graf 4: Podiel mikro, malých a stredných podnikov na celkovej zamestnanosti – SR vs. ČR v roku 2023
Zdroj: autori podľa Eurostatu (2024)

Počet MSP patrí medzi základné kvantitatívne ukazovatele charakterizujúce stav tohto sektora. Vznik, zánik, či rozhodnutie zotrvať na trhu v roku 2023 na Slovensku, tak ako v ostatných členských štátoch, ovplyvnilo viacero ekonomických faktorov i politických rozhodnutí a postojov. Možno k nim zaradiť vysokú mieru inflácie, rastúce úrokové miery, neistotu na geopolitickej scéne, pretrvávajúcu nestabilitu daňovo-odvodovej sféry, či investičné zámery v jednotlivých slovenských regiónoch. Podľa údajov Štatistického úradu SR došlo na Slovensku v roku 2023 k všeobecnému poklesu počtu MSP (prvýkrát od roku 2019). V absolútnom vyjadrení zaniklo najviac subjektov z radu mikropodnikov, k nárastu počtu o 52 subjektov došlo iba v prípade malých podnikov. (Graf 5)

Graf 5: Početnosť MSP na Slovensku v roku 2023 v porovnaní s rokom 2022
Zdroj: autori podľa SBA (2024)

Takmer polovica aktívnych slovenských MSP v sledovanom roku 2023 pôsobila v sektore služieb. Približne pätina z nich bola aktívna v stavebníctve (19,5 %). Prvú trojicu najdôležitejších odvetví dopĺňali sektor obchodu (15,2 %) a priemyslu (13,4 %). Zamestnanosť v malých a stredných podnikoch zostala v medziročnom porovnaní nezmenená.

Negatívny medziročný vývoj tržieb (-0,6 %) MSP zaznamenal predovšetkým sektor priemyslu. Na druhej strane, najvýznamnejší medziročný nárast výkonu vykázal sektor stavebníctva. Stavebná produkcia malých a stredných podnikov vzrástla v bežných cenách o približne 10 %.

5. Záver

Mikropodniky, malé a stredné podniky sú dlhodobo kľúčovými zamestnávateľmi vo všetkých členských štátoch Európskej únie. Na Slovensku majú takisto rozhodujúci význam z hľadiska výkonu ekonomiky, poskytovania pracovných príležitostí i tvorby pridanej hodnoty. V porovnaní s ostatnými veľkostnými skupinami dominujú na Slovensku predovšetkým mikropodniky. Najpočetnejšie zastúpenie majú mikropodniky v rámci celej Únie hlavne v sektoroch maloobchodu, informačných technológií a služieb, či kultúry. Najväčšiu pridanú hodnotu produkujú, v porovnaní s ostatnými sektormi, jednoznačne sféry maloobchodu a stavebníctva. Možno konštatovať, že obdobie po pandémie Covid-19 bolo pozitívnou fázou pre vznik, či rozvoj MSP na Slovensku i v ostatných členských krajinách. Najväčšie výkyvy v počtoch subjektov v ostatných rokoch prirodzene vykazovali najmä mikropodniky, ktoré sú spomedzi kategórie MSP najcitlivejšie na zmeny ekonomické, legislatívne i politické.

MSP tvoria viac ako 99 % podnikov v Európskej únii, preto sú ústrednou súčasťou jej hospodárstva. Ich podpora a financovanie je otázkou prežitia každej z individuálnych ekonomík i ekonomiky celého integračného zoskupenia. Je preto potrebné sústreďovať ekonomické i politické snahy zo strany vládnych

autorít na ich neustále povzbudzovanie, tak aby pretrvali aj krízové obdobia a dokázali zabezpečiť stabilitu v ekonomickom rozvoji a zamestnanosti.

Zoznam bibliografických odkazov

1. Eurostat, 2024. Services by employment size class. (Online). Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/product/view/sbs_sc_1b_se_r2?lang=en
2. Horváthová, J. a Mokrišová, M., 2014. Diagnostika výkonnosti podnikov s aplikáciou moderných metód hodnotenia finančnej výkonnosti. In: *Ekonomika, manažment a inovace*, Vol. 6, Issue 3, 2014 ISSN: 1804-1299 (Print), 1805-353X (Online)
3. Ittner, C., Larcker, D. and T. Randall, 2003. Performance implications of strategic performance measurement in financial services firms. In: *Accounting, Organizations & Society*. Vol. 28. No. 7-8. p. 715-741.
4. Katsinis, A., Lagüera-González, J., Di Bella, L., Odenthal, L., Hell, M., Lozar, B., 2024. Annual Report on European SMEs 2023/2024. Luxemburg: Publications Office of the European Union. doi:10.2826/355464.
5. Kislingerová, E. a kol., 2011. Nová ekonomika. Nové príležitosti? 1. vyd. Praha: C. H. Beck. ISBN 978-80-7400-403-2.
6. Petřík, T., 2009. Ekonomické a finanční řízení firmy. 1. vyd. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-3024-0.
7. Slovak Business Agency (SBA), 2024. Analýza ukazovateľov finančnej výkonnosti malých a stredných podnikov v roku 2022. Bratislava: SBA. (Online). Dostupné z: <https://www.sbagency.sk/analyzy-slovenskeho-podnikatelskeho-prostredia>
8. Slovak Business Agency (SBA), 2024. Správa o stave MSP v SR – 2023. Bratislava: SBA. (Online). Dostupné z: <https://www.sbagency.sk/stav-maleho-a-stredneho-podnikania>
9. Synek, M. a kol., 2003. Manažerská ekonomika. 3. přepracované a aktualizované vydání. Praha. Grada Publishing. 2003. 472 s. ISBN 80-247-0515-X.
10. Štatistický úrad SR, 2025. Štatistická ročenka Slovenskej republiky 2024. Bratislava: ŠÚ SR. ISBN 978-80-8121-957-3 (online)